До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»
вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, 65009

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію **Степаненко Оксани Василівни** «*Принцип доцільності в кримінально-правовій доктрині та кримінальному законодавстві України*», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право.

Відзив підготовлено на підставі вивчення дисертації, автореферату дисертації, а також опублікованих за темою дисертації праць.

Актуальність обраної теми.

Актуальність дисертаційного дослідження О. В. Степаненко обумовлюються насамперед тим, що наукові пошуки, присвячені проблемам реалізації принципів кримінального права, доцільності у правотворчості та правозастосуванні, завжди мають дуже важливе значення, оскільки передбачають аналіз широкого кола питань, що дає можливість розробляти нові підходи в рішенні як теоретичних, так і практичних задач і визначати напрямки розвитку кримінального права. Доцільність є категорією, яка не отримала належної теоретичної розробки не тільки в теорії кримінального права, а й у всій вітчизняній юридичній науці. Тим часом термін «доцільність» в кримінальному праві наповнюється власним змістом. Його існування обумовлюється, насамперед, доцільністю всіх положень кримінального законодавства та їх практичної реалізації.

Незважаючи на те, що структура кримінального законодавства, його норм і інститутів, а також діяльність правоохоронних органів держави в усі історичні періоди розвитку суспільства будувалася на засадах доцільності, остання офіційного закріплення в правових документах ніколи не отримувала. Не

виняток і нині діючий КК України. Заснований на ідеях законності, справедливості, гуманізму і інших загальних принципах, кримінальний закон не містить навіть згадки про доцільність. Вказане в значній мірі обумовлює актуальність дослідження О. В. Степаненко.

Структура дисертації обумовлена метою й предметом дослідження, відповідає вимогам що даного виду наукових робіт і складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і пропозицій, додатків, списку використаних джерел.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність.

Висвітленні дисертантом питання відзначаються науковим підходом до їх розгляду, методологічною основою дослідження є теорія наукового пізнання суспільно-правових явищ, наукові принципи й концептуальні положення, розроблені в кримінально-правовій і кримінологічній галузях, а також спеціальні методи їх вивчення: діалектичний, формально-юридичний, логіко-семантичний, історико-правовий, порівняльно-правовий тощо. Необхідність такого підходу до проведення цього наукового дослідження достатньо обґрунтована. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і завдань і завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Науково-теоретичним підґрунтям цього дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних фахівців, присвячені загальним проблемам кримінального права і кримінології, окремим аспектам дослідження принципу доцільності у кримінальному праві, а також праці фахівців з психології, соціології, історії тощо.

Нормативну базу роботи склали Конституція України, Кримінальний кодекс України, інші закони України. У роботі використані окремі положення з кримінальних кодексів зарубіжних країн.

Емпіричною базою досліджень є: узагальнення судової практики, матеріали судової практики, дані судової статистики.

Все це дозволяє зробити висновок про належний рівень обґрунтованості

наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню достовірність.

Наукова новизна одержаних результатів, висновків і рекомендацій полягає в тому, що дисертація є самостійною завершеною роботою, комплексним монографічним дослідженням, в якому на підставі аналізу положень загальної теорії держави і права, кримінального законодавства України сформульовано ряд нових наукових положень та висновків.

Так, дисертантом було встановлено, що категорія «доцільність» впливає на результативність кримінально-правового регулювання, при цьому ключовими характеристиками доцільності виступають необхідність досягнення цілей та завдань кримінального права, вибір таких кримінально-правових засобів, які здатні досягти цілей та завдань кримінального права та відповідність кримінально-правових засобів конкретним обставинам та тенденціям розвитку кримінального права.

Степаненко О. В. справедливо наголошується. що принцип доцільності має важливе значення в частині обмеження суб'єктивізму кримінально-правової кваліфікації, якої неможливо уникнути в силу існування особливостей окремих законодавчих формулювань (оціночні поняття) та суб'єктивного фактору.

Дисертантом обгрунтовано положення, що доцільність є принципом кримінального права і, відповідно, їй притаманні всі ознаки принципу кримінального права, серед яких автор зазначає регулятивність, універсальність, обов'язковість на правотворчому та правозастосовчому рівнях кримінально-правового регулювання, системність.

Особливу увагу привертає до себе точка зору Степаненко О. В. про необхідність законодавчого удосконалення змісту ст. 65 КК України шляхом доповнення положенням щодо конкретизації ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного для належної реалізації принципу доцільності в кримінальному праві.

У представленій дисертації дістали подальшого розвитку теоретичні

підходи щодо цілей та завдань кримінального права у частині їх визначення та співвідношення та положення про сутність кримінально-правових засобів, які автор пропонує розуміти в широкому сенсі як існування кримінально-правових норм та застосування конкретних заходів кримінально-правового характеру для досягнення цілей кримінального права.

Практичним результатом представленого дослідження є запропонована дисертантом нова редакція статей 44 «Поняття, правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності» та 65 «Загальні засади призначення покарання» КК України.

Значущість дисертації для науки й практики.

Сформульовані в дисертації та авторефераті висновки і пропозиції можуть бути використані: науково-дослідній сфері – для подальших розробок проблематики принципу доцільності в кримінально-правовій доктрині та кримінальному законодавстві України; правотворчій сфері – при розробці пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України; правозастосовній сфері – для підвищення ефективності практичної діяльності судових та правоохоронних органів; навчальному процесі – при викладанні нормативного курсу «Кримінальне право» та спеціальних курсів «Практика призначення покарання та інших заходів кримінально-правового характеру», «Сучасні проблеми Загальної частини кримінального права України», а також при підготовці відповідних розділів підручників, навчально-методичних посібників, а також при проведенні занять з підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

За результатами дослідження дисертантом одноосібно опубліковано вісімнадцять наукових публікацій, п'ять з яких – у вітчизняних фахових наукових виданнях; одна – в закордонному фаховому виданні.

В той же час дослідження цієї складної науково-практичної теми, її змістовна дискусійність, залишають спірними окремі висновки та пропозиції,

які потребують додаткової аргументації і їх потрібно розглянути при захисті дисертації, деякі з зауважень мають більш рекомендаційний характер:

По-перше, неоднозначно сприймається саме визначення принципу доцільності, яке запропоноване О. В. Степаненко: «Це керівна ідея, яка відображає зміст закону про кримінальну відповідальність та передбачає здійснення правотворчої та правозастосовчої діяльності для досягнення цілей та завдань кримінального права, враховуючи конкретні обставини та тенденції його розвитку». На мою думку, таке визначення є занадто загальним. У запропонованому тексті ніяким чином не згадуються такі важливі ознаки доцільності як причинна обумовленість, закономірність, внутрішня виправданість вибору, його оптимальність. Визначення потребує удосконалення.

По-друге, автором пропонується внести зміни до ч. 2 ст. 1 КК України та викласти її у наступній редакції: «Для здійснення цього завдання прийнято Кримінальний кодекс України, який визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами і які покарання та інші заходи кримінально-правового характеру застосовуються до осіб, що їх вчинили». Насправді, чинний текст цієї статті є доволі однозначним і, по великому рахунку, зазначена пропозиція, якщо буде прийнята, буде вимагати додаткового тлумачення змісту ч. 2 ст. 1 КК України, і чи є це доцільним?

По-третє, спірною є позиція авторки, яка вказує, що у КК України чітко передбачені підстави, необхідні для звільнення особи від кримінальної відповідальності, чим законодавець обмежує реалізацію принципу доцільності. Нам видається така позиція невірною, адже ніколи чіткість формулювань не була підставою для обмеження реалізації тих чи інших принципів у кримінальному праві, тим більше, що авторка неодноразово наголошує на взаємодії принципів законності, економії заходів кримінальної репресії та доцільності, результатом якої і є чітко передбачені підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності. Так само можна зауважити про позицію Оксани Василівни щодо необхідності максимальної уніфікації

термінології кримінального законодавства. Вважаю, що таку позицію слід корегувати, таким чином, що кримінально-правова термінологія повинна бути уніфікована настільки, наскільки це доцільно з точки зору відповідності цілям та завданням кримінального права.

По-четверте, уявляється, що розділ 1.3. «Генезис принципу доцільності в кримінально-правовій доктрині та кримінальному законодавстві України» є занадто описовим і індиферентним до основних положень дисертації, тобто стоїть осібно, окремо.

По-п'яте, для надання більшої аргументованості теоретичних положень, які досліджуються в роботі, надання їм більшої практичної спрямованості, було б доцільним більш ширше використовувати матеріали конкретних судових справ, які були опрацьовані під час проведення дослідження.

Однак, вказані зауваження носять дискусійний і більш рекомендаційний характер і не знижують в цілому позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Зміст дисертації, її завершеність в цілому.

В цілому науковий рівень рецензованої роботи дозволяє зробити позитивну оцінку її змісту, визначити її завершеною науковою роботою, в якій автор реалізував мету дослідження – формування теоретичних основ принципу доцільності в кримінальному праві та внесення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства в цій сфері та практики його застосування в умовах сучасної політико-правової реальності.

Робота виконана на актуальну тему, відмічається новизною, написана на достатньо обґрунтованому матеріалі, має теоретичне та практичне значення. Висновки і рекомендації автора можуть бути використані при подальшій розробці проблеми, основні положення дисертації пройшли необхідну апробацію, відбиті в публікаціях автора і авторефераті дисертації.

Актуальність проблематики, глибина аналізу, чіткість висновків, методологічна цілісність, високий теоретичний рівень, внутрішня логічність та практична спрямованість дисертаційного дослідження забезпечують його

наукову цінність. Дисертація оформлена згідно до вимог, з дотриманням порядку подання текстового матеріалу. Обсяг основного тексту матеріалу відповідає нормативам. Мова роботи чітка та ясна. Наукові положення та висновки і тексті дисертації цілісні, завершені, логічно послідовно надані та аргументовано викладені.

Дисертант має необхідну кількість публікацій у фахових виданнях. Автореферат відповідає змісту та основним положенням дисертації.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження **Степаненко Оксани Василівни «Принцип доцільності в кримінально-правовій доктрині та кримінальному законодавстві України»**, що подана до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право є завершеною науковою працею, яка виконана на належному рівні, і містить вирішення важливої наукової проблеми та відповідає вимогам п.п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника ВАК України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент
доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету,
доктор юридичних наук (12.00.08),
доцент О. С. Сотула
13 лютого 2017 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Підпис Сотули О.С.
підтверджую начальник ВК
Воробйова В.І.